ISSN: 2522-9699, 2616-5007

DOI 10.33930/ed.2019.5007.55(7-10)-7
УДК 37.013:001.895:004.9

ВІД УНІВЕРСИТЕТУ ЯК ХРАМУ ЗНАНЬ ДО УНІВЕРСИТЕТУ ЯК МЕРЕЖЕВОГО ЦЕНТРУ ІННОВАЦІЙ

І. М. Кивлюк

Анотація.

Актуальність теми дослідження. *Традиційне розуміння університету як "храму знань", що уособлює духовно-гуманістичні цінності, академічну автономію та класичну модель освіти, поступово змінюється. Університет переходить до нового типу функціонування — мережевого центру інновацій, де знання не лише передаються, а й активно творяться у взаємодії з цифровими платформами, бізнесом, технологічними кластерами та глобальними науковими спільнотами.*

Актуальність теми зумовлена тим, що освіта та наука стають ключовими чинниками розвитку суспільства знань, а університет — центральним елементом цієї системи. Проте його класична парадигма, заснована на лекційно-аудиторній моделі, дедалі менше відповідає викликам цифрової епохи. Виникає потреба у філософському переосмисленні місії університету як інтелектуального, соціального та інноваційного вузла мережевого суспільства, що забезпечує сталий розвиток, продукує креативний капітал і формує нові етичні орієнтири.

Постановка проблеми. *В умовах інформаційного суспільства знання перестає бути виключно цінністю, що зберігається, і стає ресурсом інноваційного розвитку, який постійно генерується, оновлюється і поширюється в мережевих взаємодіях між університетом, бізнесом, державою та суспільством.*

Виникає потреба у філософському осмисленні того, як змінюється місія університету — від осередку духовно-інтелектуальної еліти до багатофункціонального інноваційного хабу, що поєднує наукові дослідження, підприємництво та суспільну комунікацію.

Аналіз останніх досліджень і публікацій*. Важливий внесок у розвиток університетської ідеї зробив Генрі Ньюман, який виступав апологетом університету насамперед як навчальної інституції. Осмислити місію університету, його специфіку та призначення у XX столітті намагалися такі провідні філософи — зокрема, Хосе Ортеґа-і-Ґассет, Карл Ясперс, Ганс-Ґеорг Ґадамер, Ярослав Пелікан. Вагомий внесок у дослідження проблем розвитку сучасного університету зробили такі українські науковці, як В. Г. Кремень, В. П. Андрущенко, М. І. Бойченко, О. Є. Гомілко, Л. С. Горбунова, В. В. Зінченко, С. А. Калашнікова, В. І. Луговий, Л. М. Панченко, С. В. Пролєєв, З. Ф. Самчук, О. М. Слюсаренко, І. В. Степаненко, Ж. В. Таланова.*

Постановка завдання. *Здійснити комплексний філософсько-освітній аналіз трансформації соціальної ролі університету — від класичної моделі "храму знань" до сучасної парадигми університету як мережевого центру інновацій.*

Виклад основного матеріалу. *Здійснено історичний аналіз еволюції університетської моделі — від Болонського університету, який став символом європейської освітньої традиції Середньовіччя, до університету сучасності, що функціонує як інтегрований елемент глобальної інноваційної мережі. Простежено, як університет поступово переходив від ролі хранителя класичних знань і духовних цінностей до статусу активного суб'єкта науково-технологічного розвитку та соціальних перетворень.*

Висновок. *Трансформація університету від "храму знань" до "мережевого центру інновацій" відображає глибокі зміни в культурній, соціальній та технологічній структурах сучасного суспільства. Якщо класичний університет уособлював традиції академічної автономії, духовності й збереження знань, то сучасний — функціонує як динамічний комунікативний вузол, інтегрований у глобальні мережі науки, бізнесу та цифрових технологій.*

ISSN: 2522-9699, 2616-5007

Сьогодні університет виступає не лише осередком освіти й досліджень, а й каталізатором інновацій, рушієм соціально-економічного розвитку, простором співпраці та міждисциплінарного діалогу. Водночас він має зберігати свою гуманістичну місію — виховання критичного мислення, формування етичної відповідальності та культурної ідентичності.

Ключові слова: *університет; храм знань; інновації; мережеве суспільство; цифровізація; освітня еволюція; наука; знання; глобалізація.*

FROM THE UNIVERSITY AS A TEMPLE OF KNOWLEDGE TO THE UNIVERSITY AS A NETWORKED CENTER OF INNOVATION

Ihor Kyvliuk

Abstract.

Relevance of the research. *The traditional understanding of the university as a "temple of knowledge", embodying spiritual and humanistic values, academic autonomy and the classical model of education, is gradually changing. The university is moving to a new type of functioning - a network center of innovation, where knowledge is not only transmitted, but also actively created in interaction with digital platforms, business, technological clusters and global scientific communities.*

The relevance of the topic is due to the fact that education and science are becoming key factors in the development of a knowledge society, and the university is a central element of this system. However, its classical paradigm, based on the lecture-auditorium model, is increasingly less responsive to the challenges of the digital age. There is a need for a philosophical rethinking of the mission of the university as an intellectual, social and innovative node of a network society, which ensures sustainable development, produces creative capital and forms new ethical guidelines.

Problem statement. *In the conditions of the information society, knowledge ceases to be exclusively a value that is stored and becomes a resource of innovative development, which is constantly generated, updated and distributed in network interactions between the university, business, state and society.*

There is a need for a philosophical understanding of how the mission of the university is changing - from a center of the spiritual and intellectual elite to a multifunctional innovation hub that combines scientific research, entrepreneurship and public communication.

Analysis of recent research and publications. *An important contribution to the development of the university idea was made by Henry Newman, who was an apologist for the university primarily as an educational institution. Leading philosophers in the 20th century tried to understand the mission of the university, its specifics and purpose - in particular, José Ortega y Gasset, Karl Jaspers, Hans-Georg Gadamer, Yaroslav Pelikan. A significant contribution to the study of the problems of the development of the modern university was made by such Ukrainian scientists as V. G. Kremen, V. P. Andrushchenko, M. I. Boychenko, O. E. Gomilko, L. S. Gorbunova, V. V. Zinchenko, S. A. Kalashnikova, V. I. Lugovyi, L. M. Panchenko, S. V. Proleev, Z. F. Samchuk, O. M. Slyusarenko, I. V. Stepanenko, Zh. V. Talanova.*

Research task. *To perform a comprehensive philosophical and educational analysis of the transformation of the social role of the university — from the classical model of the "temple of knowledge" to the modern paradigm of the university as a network center of innovation.*

Main material presentation. *A historical analysis of the evolution of the university model has been carried out - from the University of Bologna, which became a symbol of the European educational tradition of the Middle Ages, to the university of today, which functions as an integrated element of the global innovation network. It has been traced how the university gradually transitioned from the role of the custodian of classical knowledge and spiritual values to the status of an active subject of scientific and technological development and social transformations.*

Conclusions. The transformation of the university from a "temple of knowledge" to a "network center of innovation" reflects profound changes in the cultural, social and technological structures of modern society. If the classical university embodied the traditions of academic autonomy, spirituality and the preservation of knowledge, then the modern one functions as a dynamic communicative hub integrated into global networks of science, business and digital technologies.

ISSN: 2522-9699, 2616-5007

Today, the university acts not only as a center of education and research, but also as a catalyst for innovation, a driver of socio-economic development, a space for cooperation and interdisciplinary dialogue. At the same time, it must maintain its humanistic mission - the upbringing of critical thinking, the formation of ethical responsibility and cultural identity.
Keywords: *university; temple of knowledge; innovation; network society; digitalization; educational evolution; science; knowledge; globalization*

Актуальність теми дослідження. Сучасна епоха цифровізації, глобалізації знань та інтелектуальної мобільності докорінно трансформує місію й соціальну роль університету. Традиційне розуміння університету як "храму знань", що уособлює духовно-гуманістичні цінності, академічну автономію та класичну модель освіти, поступово змінюється. Університет переходить до нового типу функціонування — мережевого центру інновацій, де знання не лише передаються, а й активно творяться у взаємодії з цифровими платформами, бізнесом, технологічними кластерами та глобальними науковими спільнотами.

Актуальність теми зумовлена тим, що освіта та наука стають ключовими чинниками розвитку суспільства знань, а університет — центральним елементом цієї системи. Проте його класична парадигма, заснована на лекційно-аудиторній моделі, дедалі менше відповідає викликам цифрової епохи. Виникає потреба у філософському переосмисленні місії університету як інтелектуального, соціального та інноваційного вузла мережевого суспільства, що забезпечує сталий розвиток, продукує креативний капітал і формує нові етичні орієнтири.

Постановка проблеми. В умовах інформаційного суспільства знання перестає бути виключно цінністю, що зберігається, і стає ресурсом інноваційного розвитку, який постійно генерується, оновлюється і поширюється в мережевих взаємодіях між університетом, бізнесом, державою та суспільством.

Виникає потреба у філософському осмисленні того, як змінюється місія університету — від осередку духовно-інтелектуальної еліти до багатофункціонального інноваційного хабу, що поєднує наукові дослідження, підприємництво та суспільну комунікацію. Зміна парадигми університету ставить питання про нову етику науки, нову філософію освіти, а також про відповідальність університету перед суспільством у добу штучного інтелекту, цифрових платформ і інформаційних технологій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливий внесок у подальший розвиток університетської ідеї зробив Генрі Ньюман, який виступав апологетом університету насамперед як навчальної інституції. Осмислити місію університету, його специфіку та призначення у XX столітті намагалися такі провідні філософи — зокрема, Хосе Ортеґа-і-Ґассет, Карл Ясперс, Ганс-Ґеорг Ґадамер, Ярослав Пелікан. Вагомий внесок у дослідження проблем розвитку сучасного університету зробили такі українські науковці, як В. Г. Кремень, В. П. Андрущенко, М. І. Бойченко, О. Є. Гомілко, Л. С. Горбунова, В. В. Зінченко, С. А. Калашнікова, В. І. Луговий, Л. М. Панченко, С. В. Пролєєв, З. Ф. Самчук, О. М. Слюсаренко, І. В. Степаненко, Ж. В. Таланова.

Постановка завдання. Здійснити комплексний філософсько-освітній аналіз трансформації соціальної ролі університету — від класичної моделі "храму знань" до сучасної парадигми університету як мережевого центру інновацій — та виокремити теоретико-методологічні положення й практичні рекомендації для адаптації вищих навчальних закладів до вимог цифрової доби.

Виклад основного матеріалу. Девіз "Alma mater studiorum" ("шляхетна мати навчання") характеризує діяльність найстарішого у світі Болонського університету, заснованого, згідно з офіційною версією, у 1088 році. У XXI столітті ця інституція, яку Бйорн Вітрок та Шелдон Розблатт визначили як "найстарішу після католицької церкви інституцію західного світу з безперервною історією" [7, с. 1],

ISSN: 2522-9699, 2616-5007

відзначає своє тисячоліття. Феномен сталості університету є винятковим, оскільки, на думку Вальтера Рюега, він є "єдиною європейською інституцією, яка зберегла власні фундаментальні складові, а також базову соціальну роль та функції впродовж усього історичного розвитку" [5, с. 19]. Відтак, університет розглядається як атрибут європейської цивілізації, що втілює її базові онтологічні, гносеологічні та аксіологічні принципи.

Незважаючи на цю безпрецедентну інституційну спадкоємність, що апелює до сутності європейської цивілізації, виникає необхідність осмислення трансформацій, яких зазнав університет, наближаючись до міленіуму власної історії. Поява перших університетів в Італії та Франції ініціювала кардинальні зміни не лише культурного й інтелектуального, але й політичного, економічного, соціального та духовного ландшафту Європи. Бйорн Вітрок ідентифікує ці критично сконцентровані в часі зміни як "екуменічний ренесанс" (*"ecumenical renaissance"*), наслідком якого стала інтелектуальна революція, що зумовила появу університетів "як особливого типу самоврядних корпорацій зі щонайменше частковою автономією від церкви" [9].

Офіційно першим європейським університетом вважається Болонський університет. Це першість має важливе символічне значення, адже передбачає, що саме тут, у певній міфічній точці, у згорнутому вигляді містяться подальші перипетії університетського розвитку або принаймні їх значна частина. Отже, високий статус знання, що існував протягом майже всього Середньовіччя, нарешті знаходить цілком адекватну соціальну інституцію. Проте сама дата — 1088 рік — як вважає Вальтер Рюег, є дещо умовною: "Цю дату було визначено спеціальною комісією під керівництвом Джозуе Кардуччі як найбільш прийнятну для святкування грандіозного ювілею за участю королівської родини та ректорів університетів з усього світу. Мета цього святкування полягала в тому, щоб утвердити в свідомості італійців і людства той факт, що ще не повністю завершене об'єднання країни легітимізується та спирається на вісім століть традиції вільного викладання й дослідження в Болонському університеті, а також підкреслити національне й світове значення цієї традиції" [5, с. 4].

Формування університетів як самоврядних корпорацій професорів і студентів було тісно пов'язане з глибокими соціальними змінами в Європі. Джон Скотт пов'язує появу університетів з такими соціальними трансформаціями, як "відродження меркантилізму, зростання міського населення і середнього класу, а також бюрократизація суспільного життя" [8, с. 6].

Тетяна Жижко вважає, що передумовою виникнення вищих навчальних закладів у XII–XIII століттях став інтенсивний розвиток товарно-грошових відносин, урбанізація, піднесення ремісництва та торгівлі. Вона зазначає, що в "межах феодалізму зароджувалися ринкові відносини, створюючи умови для нових соціальних інститутів. Крім того, королівська влада була зацікавлена у підготовці кваліфікованих фахівців, особливо юристів, для зміцнення своїх політичних позицій та відстоювання державних інтересів" [1, с. 54–55].

Болонський університет став зразком для вищих навчальних закладів Південної Європи, оскільки його діяльність ґрунтувалася на студентському самоврядуванні. Натомість Паризький університет, що функціонував на засадах професорського самоврядування, слугував моделлю для університетів північних регіонів континенту. У процесі історичного розвитку виявилася вища життєздатність Паризької моделі університету. Як зазначають дослідники М. Поляков та В. Савчук, "певні моделі університету поступово сходять з історичної арени, тоді як інші, навпаки, чіткіше виокремлюються та розвивають свою діяльність. Серед моделей, що не витримали випробування часом, — Болонська модель університету. В умовах посилення втручання держави та церкви вона поступово зникає" [2, с. 60].

Подібне "повернення до витоків", паралельно з процесами інтернаціоналізації

ISSN: 2522-9699, 2616-5007

вищої освіти, слугує емпіричним підтвердженням універсальності університету як соціального інституту. Ця універсальність виявляється у його здатності до саморефлексії, адаптації та інституційного оновлення. Феномен відродження ідей підтверджує циклічність розвитку університетських моделей. Він відкриває методологічний простір для філософського осмислення подальших можливих інституційних "повернень" та трансформацій в нескінченному процесі історичного становлення університету.

У контексті пізнього Середньовіччя та доби Відродження основна місія університету полягала у трансляції знань. Цей процес мав характер передачі сталого корпусу знань від минулого до майбутнього, де професори виступали як ключові посередники та носії цієї традиції. У цій парадигмі онтологічного пріоритету минулого спостерігається беззаперечний онтологічний пріоритет минулого: знання розглядалося як фіксована й непорушна традиція. Відповідно, процес навчання набував характеру ініціації (прилучення) студента (потенційного адепта) до цієї усталеної традиційної матриці. Університети органічно успадкували інституційні традиції монастирських шкіл, які передували їм і були орієнтовані на вивчення основ християнського віровчення. На початкових етапах свого становлення університетське знання перейняло сакральний статус та аксіологічну вагу релігійного знання. Це підтверджує пряму спадковість між ранніми університетами та сакральними освітніми інституціями. Як зазначає Джон Скотт, організаційно середньовічні університети мали багато спільного із сучасними. Вони функціонували як легальні корпорації, що мали офіційне право присвоювати академічні ступені бакалавра, магістра та доктора. Отримання ступеня магістра мистецтв надавало випускникові право офіційно викладати.

До основних складових університетського життя того часу належали наявність навчальних програм, проведення іспитів та обряд посвячення у студенти, що формувало систему академічних традицій, зразки якої збереглися й у сучасній університетській культурі [8, с. 7]. Епоха пізнього Середньовіччя виявилася періодом інституційного становлення університету як ключового соціального інституту, що визначив інтелектуальний поступ європейської цивілізації.

Процес формування університетської моделі, що охоплює XI–XIII століття, хронологічно збігається з так званою другою хвилею "культурної кристалізації" в історії Європи (за концепцією Бйорна Віттрока [9]). Цей період характеризувався радикальним переосмисленням основоположних категорій. За аналогією з "осьовою добою" (VIII–II ст. до н. е.), яка, за К. Ясперсом [6], стала першою подібною "кристалізацією" та ознаменувала перехід від міфологічної свідомості до раціонального мислення, середньовічна епоха становлення університетів позначила перехід від міфу до логосу в освітній сфері. Цей перехід сприяв формуванню історії як особливої форми критичної рефлексії над минулим і як способу осмислення людського буття через систематизоване знання. Таким чином, університет виступив каталізатором раціоналізації європейського мислення.

У XV–XVI століттях університети постають у контексті своєрідного просторового виклику. Цей виклик був зумовлений просторовим сепаратизмом як з боку держав, що доволі швидко трансформувалися у національні, так і з боку теологічної академічної спільноти, незгода якої з тодішньою політикою Католицької церкви призвела до Реформації. Університет, який спочатку постає як інституція глобальної християнської ойкумени, поступово перетворюється на інституцію національного або вузько конфесійного характеру. Відбувається своєрідна "приватизація" університету — його підпорядкування та інтеграція у структури національної держави. Як зазначають українські дослідники Микола Поляков і Варфоломій Савчук, "більшість університетів у Німеччині цього періоду виникали внаслідок прагнення будь-якого, навіть незначного державного центру, створити

ISSN: 2522-9699, 2616-5007

власну університетську освітню структуру, яка б підтримувала догмати церкви, що домінує на певній території, і водночас науково обґрунтовувала її пріоритет. Ідеал універсальності поступово поступається місцем ідеї національного самовизначення, що потребує інституційного закріплення у відповідних структурах. У цей період університет поступово втрачає статус *studium generale* — універсальної установи, дипломи якої були затверджені рішенням Папи і визнавалися в усіх країнах Європи" [2, с. 55–56]. Можливо, саме цей момент став однією з головних причин глибокої кризи в університетському житті.

Незважаючи на те, що у XVI столітті університети відігравали роль авангарду доленосних історичних подій, які радикально змінили історичну долю Європи та світу, у наступному, XVII столітті, вони суттєво втратили свій вплив у суспільстві. У XIX столітті, з завершенням промислового перевороту в більшості європейських країн, університети зазнають суттєвої трансформації, що знаменує перехід до якісно нового етапу їхнього розвитку. На відміну від доби "галантного століття", вони поступово втрачають роль елітарних осередків інтелектуальної культури й перетворюються на інститути формування національних кадрів і наукової думки, покликані служити інтересам новопосталих націй. Університети починають виконувати функцію інтелектуального забезпечення державотворення, створюючи кадровий, науковий і культурний потенціал для зміцнення національної ідентичності, економічної конкурентоспроможності та політичної незалежності. Європейський континент поступово перетворюється на простір міждержавного суперництва, що призводить до націоналізації науки та освіти.

Кожна національна наука формує власну мовну й концептуальну традицію, оскільки мова стає головним інструментом культурної інтеграції та засобом консолідації нації. У цьому контексті особливого значення набувають гуманітарні дисципліни, передусім історія та історіософія, які покликані обґрунтувати тяглість національного розвитку й спадковість соціально-культурних досягнень попередніх поколінь. Методологія історії утверджується як одна з провідних академічних сфер, що забезпечує інтелектуальну легітимацію національної державності. Попри розвиток академічної мобільності, характерної для європейської науки XIX століття, вона мала обмежений і обережний характер, особливо в галузях прикладних і технічних знань. Водночас гуманітаристика виступала каналом міжнаціональної комунікації та засобом культурного впливу. Через освітні технології європейські держави — передусім Німеччина, Франція та Велика Британія — використовували університети як інструмент поширення власних національних ідеологій та утвердження культурної гегемонії у світі.

На початку XIX століття Вільгельм фон Гумбольдт заснував Берлінський університет. Ця установа була створена саме як пруська національна інституція з відповідним ідеологічним навантаженням. Гумбольдтівська модель мала на меті подолати консерватизм старих університетів, об'єднавши навчання та наукове, а також забезпечивши свободу викладання і навчання. Водночас, вона була орієнтована на підготовку кваліфікованої національної еліти для потреб Прусської держави. Класичний для епохи модерну характер моделі університету, розробленої Вільгельмом фон Гумбольдтом, підкреслює український дослідник Сергій Пролєєв. На його думку, "Гумбольдтівський університетський проект чітко окреслює сутність модерного, новоєвропейського університету, який поєднує у собі подвійне покликання — забезпечення громадянської свободи та суспільного виховання, з одного боку, і раціонального наукового пізнання, з іншого" [3, с. 34].

Університет та його представники зробили суттєвий внесок у деструкцію середньовічного устрою. Саме університети виступили провідними центрами Реформаційного руху, тим самим сприяючи подальшому становленню національних держав у Європі. Однак ця "націоналізація" університетського життя призвела до

ISSN: 2522-9699, 2616-5007

кризи системи університетської освіти та занепаду значної кількості університетів у XVII–XVIII століттях. У результаті, епоха Просвітництва та її грандіозні ідеї, що заклали основи сучасного раціоналізму, фактично розгорталися осторонь безпосереднього університетського життя, переважно у неформальних інтелектуальних колах та академіях.

Кінець XX — початок XXI століття позначився новим етапом — переходом до віртуальної освіти. Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій дав змогу створювати віртуальні університети, які забезпечують дистанційне навчання незалежно від часу та місця перебування студентів. Відкритий університет Великої Британії став одним із перших прикладів успішної реалізації цієї моделі. Віртуальний університет розширює можливості доступу до освіти, сприяє академічній мобільності та формуванню навчальних спільнот нового типу. Жан Бодріяр у своїй праці **"**Паролі**"** зауважує: "Сьогодні ми спостерігаємо неприховане тяжіння людства до віртуального та пов'язаних із ним технологій. І якщо віртуальне дійсно означає зникнення реальності, то, мабуть, це є ще не до кінця усвідомленим, але доволі сміливим вибором самого людства: воно вирішило відтворити власну тілесність і власне буття в іншому, відмінному від попереднього світі. По суті, людство наважилося зникнути як біологічний рід, аби закарбувати себе в роді штучному — більш життєздатному та ефективному" [4, с. 31–32]. Далі філософ уточнює: "Поле віртуального — це не що інше, як сфера цифровізації, кодування; простір, у якому всі об'єкти, якими б різноманітними вони не були, вимірюються однією й тією ж мірою — подвійністю, комбінацією нуля та одиниці" [4, с. 52].

Висновки. У процесі історичної еволюції університет став осередком інтелектуальної свободи, де сумнів у поглядах, концепціях і теоріях перетворився на рушійну силу наукового поступу. Університетський комунікативний простір сформував атмосферу відкритості до критичного мислення, де кожен сумнів ставав підґрунтям для наукової дискусії, а сама дискусія — засобом становлення методології наукового пізнання. Саме в межах університетської спільноти зароджувалися основи наукової етики, яка з часом переросла в ширшу — соціальну та професійну етику, що визначала відповідальність ученого перед суспільством і майбутніми поколіннями за результати наукової діяльності.

До університетської доби європейська культура переважно спиралася на трансцендентну форму відповідальності — перед Богом. Така відповідальність мала метафізичний характер і підпорядковувала наукові пошуки церковним канонам. Подібна залежність істотно обмежувала розвиток експериментальної науки, визначаючи чіткі межі допустимого пізнання. Університетська епоха змінила цю парадигму, відкривши можливість перевірки істинності знань шляхом експерименту без релігійного санкціонування. Таким чином, університети стали колискою емпіричної науки, а "культ сумніву" — її головним методологічним принципом. Критичне мислення і прагнення до верифікації ідей експериментальним шляхом стимулювали також розвиток правознавства. Університетське середовище сприяло формуванню нової юридичної свідомості, що прагнула адаптуватися до соціальних змін і потреб модерного суспільства. Від античності до Нового часу право виконувало функцію підтримання соціального балансу, але до XIX століття залишалося тісно пов'язаним із церковною догматикою.

У XIX столітті внаслідок буржуазних революцій з'явився запит на модернізацію правової системи та на динамізацію соціально-гуманітарних наук. Ці революційні зміни започаткували перехід до економічного мислення як нової форми раціональності**,** у межах якої право, наука та освіта набули динамічного, еволюційного характеру, відповідного до потреб індустріального суспільства. Таким чином, у добу Нового часу університети не лише стали осередками інтелектуального розвитку, а й узяли на себе місію розширення етичних меж наукового мислення та

ISSN: 2522-9699, 2616-5007

його експериментального втілення у практику. Саме в університетському середовищі, у процесі розвитку наукової дискусії, було сформовано новий тип етичної регуляції — динамічну систему норм, яка забезпечила підґрунтя для появи нових форм наукового пізнання та впровадження його результатів у життя. Ці етичні рамки, що постали в лоні університетської культури, були гнучкішими й адаптивнішими, ніж традиційні канонічні обмеження, і відіграли важливу роль у добу науково-технічного прогресу XIX–XX століть. Саме завдяки такій етичній гнучкості стало можливим поступове прийняття суспільством інновацій, зміна способу життя та формування толерантності до наукових нововведень.

Університети, як провідні комунікативні майданчики сучасності, продовжують виконувати цю функцію — формують суспільну готовність до наукових і технологічних змін, виховують толерантність до інновацій і створюють механізми для їх свідомого впровадження. Саме тому сучасні університети мають не лише впроваджувати інноваційні технології у власне середовище, але й плекати етику інноваційності — культуру відповідального використання наукових досягнень. Вони повинні виступати моральними та інтелектуальними арбітрами у питаннях суспільної готовності до технологічних і ціннісних трансформацій, досліджуючи не лише економічні, а й психологічні та етичні передумови прийняття інновацій.

Отже, університет у сучасному світі постає не лише як навчальний чи дослідницький інститут, а як етико-комунікативний центр, що формує культуру відповідального ставлення суспільства до наукового прогресу. Згідно з сучасними прогнозами, людство вступає в епоху Великої Відмови — поступового відходу від низки засад і практик, прийнятних у попередні століття, зокрема від безконтрольного споживання благ та безумовного освоєння технологій. Екологічні обмеження й суспільні рухи засвідчують усвідомлення потреби в самообмеженні та гармонізації людських потреб із можливостями природи. Це зумовлює необхідність вироблення етичних орієнтирів для впровадження інновацій і підготовки суспільства до їх відповідального сприйняття.

Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій відкриває нові можливості для університетів — вони перетворюються з закритих академічних осередків на публічні комунікаційні простори, покликані не лише продукувати знання, а й сприяти моральному осмисленню інновацій. Попри технологічні зміни, університет залишається осередком формування інтелектуальної еліти, генератором наукових ідей і культурних цінностей. Його головна місія — розвиток критичного мислення, сприяння науковому пошуку та виховання свідомої особистості — зберігається незалежно від історичних форм. Перехід до віртуальної моделі не заперечує сутності університету, а лише розширює його межі, перетворюючи на глобальний простір знання.

Список використаних джерел:

1. Жижко, ТА 2013, *Філософія академічної освіти*. Київ : Видавництво НПУ імені М. П. Драгоманова.
2. Поляков, МВ & Савчук, ВС 2004, *Класичний університет: еволюція, сучасний стан, перспективи,* Київ : Генеза.
3. Пролєєв, С 2005, ‘Культурно-історичне покликання університету’, у: *Покликання університету: збірник наукових праць* [ред. Гомілко, О], Київ : *Янко*, с. 31–38.
4. Baudrillard, J 2000, *Passwords*. Available from: <https://dokumen.pub/passwords-9781859844632-1859844634-9781859845974-1859845975.html>. [27 September 2025].
5. De Ridder-Symoens, H 1992, *A History of the University in Europe. Volume I: Universities in the Middle Ages*. Cambridge: Cambridge University Press.
6. Jaspers, K 1949, *The Origin and Goal of History*. Available from : <https://mercaba.org/SANLUIS/Filosofia/autores/Contempor%C3%A1nea/Jaspers/The%20origin%20and%20goal%20of%20History.pdf>. [28 September 2025].

7. Rothblatt, S & Wittrock, B 1993, *The European and American University since 1800: Historical and Sociological Essays*. Cambridge : Cambridge University Press.
8. Scott, JC 2006, 'The Mission of the University: Medieval to Postmodern Transformations', *The Journal of Higher Education. Special Issue : Moving into the Next 75 Years*, 77 (1), pp. 1–39.
9. Wittrock, B 2001, 'Social Theory and Global History : The Three Cultural Crystallizations', *Thesis Eleven*, 65, pp. 27–50.

References:

1. Zhyzhko, TA 2013, *Filosofiia akademichnoi osvity (Philosophy of Academic Education)*. Kyiv : Vydavnytstvo NPU imeni M. P. Drahomanova.
2. Poliakov, MV & Savchuk, VS 2004, *Klasychnyi universytet: evoliutsiia, suchasnyi stan, perspektyvy (Classical University: Evolution, Current State, Prospects)*, Kyiv : Heneza.
3. Prolieiev, S 2005, 'Kulturno-istorychne poklykannia universytetu (Cultural and Historical Vocation of the University)', u: *Poklykannia universytetu: zbirnyk naukovykh prats* [red. Homilko, O], Kyiv : Yanko, s. 31–38.
4. Baudrillard, J 2000, *Passwords*. Available from : <https://dokumen.pub/passwords-9781859844632-1859844634-9781859845974-1859845975.html>. [27 September 2025].
5. De Ridder-Symoens, H 1992, *A History of the University in Europe. Volume I: Universities in the Middle Ages*. Cambridge: Cambridge University Press.
6. Jaspers, K 1949, *The Origin and Goal of History*. Available from : <https://mercaba.org/SANLUIS/Filosofia/autores/Contempor%C3%A1nea/Jaspers/The%20origin%20and%20goal%20of%20History.pdf>. [28 September 2025].
7. Rothblatt, S & Wittrock, B 1993, *The European and American University since 1800: Historical and Sociological Essays*. Cambridge : Cambridge University Press.
8. Scott, JC 2006, 'The Mission of the University: Medieval to Postmodern Transformations', *The Journal of Higher Education. Special Issue : Moving into the Next 75 Years*, 77 (1), pp. 1–39.
9. Wittrock, B 2001, 'Social Theory and Global History : The Three Cultural Crystallizations', *Thesis Eleven*, 65, pp. 27–50.

Прорецензовано / Reviewed *2.10.2025*
Рекомендовано до друку / Recommended for publication *16.10.2025*

DOI 10.33930/ed.2019.5007.55(7-10)-8
УДК 1:7.01:37.013.42

ТЕХНІЧНА ТВОРЧІСТЬ ЯК МИСТЕЦТВО БУТИ: ДО ПИТАННЯ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ (ФІЛОСОФСЬКО-ЕКОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ)

С. Г. Корнієнко

Анотація.

Актуальність теми дослідження. *Звернення до питання технічної творчості як мистецтва бути обумовлено наявними трансформаційними процесами, які переживає людство в умовах технологізації сучасності. Це дозволяє говорити про формування людини технологічної, яка не лише є творцем техніки, а продовжує себе в ній. Водночас засоби й форми технічної дії визначаються не лише вимогами спільноти, а внутрішнім етичним вибором самої людини. Як джерело суспільного розвитку, techne розкриває людину як деміурга, який створює нові форми буття, водночас справжня унікальність техніки в її амбівалентності: удосконалення – руйнування. Тому кінцева мета техніки повинна полягати не лише в обґрунтуванні функціональної ефективності існування соціальної спільноти, а й удосконаленні самого буття. Це визначає головне завдання сучасної культури, яке полягає у зміні вектору технічної творчості. Ідеться*